

KULTUR

KRITIKK OG DEBATT

For farlig om krigen

ASBJØRN SVARSTAD

KØBENHAVN: Bokforlaget Piper i Tyskland har i siste øyeblikk stoppet utgivelsen av boka «Øye for øye». Forfatteren beskriver hvordan overlevende fra Hitlers konsentrasjonsleirer tok en grusom hevn over nazister etter krigens slutt.

John Sack (64), amerikansk journalist og forfatter, forteller historien om hvordan sivile tyskere, barn og kvinner så vel som soldater ble utsatt for systematiske grusomheter, tortur og mord i leirer i Polen etter krigen. Sack har gjennom sju år undersøkt sakene. En av hans hovedkilder er Lola Potok. Hun mistet ti nære slektninger i dødsleirene, men overlevde selv. Som 24 år gammel jøde og kommunist ble hun våren 1945 kommandant for sikkerhetspolitiets fengsel i Gleiwitz. Lola Potok innså at hun brukte sin stilling til å utøve personlig hevn over sivile tyskere. I november 1945 flyktet hun fra Polen, og har siden bodd i USA.

Til sammen 1255 leirer og fengsler i Polen ble brukt til å huse tyske fanger etter krigen. Mellom 60 000 og 80 000 tyskere døde der mellom 1945 og 1948. Ifølge John Sack hadde 75 prosent av kommandantene i det tidligere Oberschlesien jødisk bakgrunn. Flesteparten av dem forlot sikkerhetstjenesten før utgangen 1945.

Under arbeidet med sin bok støttet Sack også på historien om Schlomo Morel. Han var kommandant i den beryktede leiren Schientochlowitz ved Kattowitz. 2500 tyskere omkom der i løpet av sju-åtte måneder i 1945. Polske myndigheter startet en undersøkelse av Morels virksomhet i 1991. Morel flyktet fra landet.

Forfatteren av «Øye for øye» er selv jøde. Et forlag i USA betalte utgiftene mens han arbeidet med boka. Men den ble ikke offentliggjort før et tidsskrift i New York trykte deler av den. Innholdet var simpelthen for kontroversielt. Ingen ønsker å høre om jøder som etter krigen oppførte seg på samme måte som nazibødlene hadde gjort. Derfor måtte John Sack også tåle skarp kritikk og voldsomme angrep.

Piper-Verlag i München, som eies av Bonnier i Sverige, kjøpte de tyske rettighetene og har allerede trykt opp det første opplaget på 6000 eksemplarer. Men i forrige uke ble det meddelt at «Auge um Auge» ikke vil bli publisert. «Dette er åpenbart en bok som kan etterlate seg det feilaktige inntrykket at holocaust kan sammenliknes – eller utliknes – av andre forbrytelser som fant sted på denne tida», forklarer forlagsdirektør Viktor Niemann i nyhetsmagasinet der Spiegel.

Også i tysk presse utløste boka skarpe reaksjoner. Aviser fra hele det politiske spekteret har stort sett samstemmig fordømt dens innhold. Mens der Spiegel mener at boka taper troverdighet på at den ikke er spesielt velskrevet, er magasinet dypt uenig i at utgivelsen stoppes: «Sacks bok er mislykket. Farlig er den helt sikkert ikke. Når forlaget trekker den tilbake, oppstår det fare for at høyrekreftene misbruker innholdet.»

Hvis utgivelsen ikke finner sted, taper Bonniers tyske forlag de tyske rettighetene på Hitlers dødsdag. Etter den 30. april kan forfatteren skrive kontrakt med andre. Men John Sack er kanskje blitt klok av skade. Han er ikke lenger sikker på at han vil prøve igjen. Noen temaer må åpenbart ha lov til å ligge lenger enn 50 år før de kan bringes opp.

Dagens kronikk:

«Fred – eller ny krise»

Av Kyrre Knutsen

Side 34

Bok-ekstra side 33